

סיכומי הדף היומי

ת"ר ושינתם שיהיו דברי תורה

מחודדים

בפיך (קידושין ל')

לעילוי נשמת אימי מורתי מרת שיינדל חיה חוה
גאסט ע"ה בת הר"ר משה רוזנבאום זצ"ל נלב"ע
יום רביעי כ"ט טבת תשע"ד ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת אבי מורי הר"ר צבי בן ר' אברהם גאסט
ז"ל נלב"ע י"ט תשרי תשס"ד לפ"ק ת.נ.צ.ב.ה.
לעילוי נשמת אחי הר"ר משה בן ר' צבי גאסט ז"ל
נלב"ע ל"ג בעומר תשס"ז לפ"ק ת.נ.צ.ב.ה.

מערכת: 073-249-0403 | sikumhadaf@bezeqint.net

לשמיעת הסיכומים: 0799-379-634

נא להתפלל עבור פינחס בן פייגא מרים

דבר המערכת

מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה

בלימודינו במסכת האבות יש להתעורר ממשנתו של יעקב אבינו, איך עלה על הסולם המוביל השמימה עם כל הקשיים שהיו עומדים מולו ארצה.

בפרשת תולדות למדנו בפסוק ויתרוצצו הבנים שרבו יעקב ועשו בנחלת שני העולמות, בסוף באו לידי פשרה, עשו בחר ליהנות מחיי שעה בעוה"ז, והמיר את הבכורה - עבודת ה' המובילה לחיי עוה"ב, בנזיד עדישים, ויעקב בחר בחיי עולם הבא, ויותר על הנאות עוה"ז, די לו בלחם לאכול ובגד ללבוש.

כל מי שמבין קצת בביזנס יודע שכדאי להשקיע היום כדי להרויח לאחר זמן, עשיו הלא היה סוחר חכם מתוחכם איש יודע ציד' ויודע במעלות עוה"ב, שהרי בתחילה רב עליה, ואיך מתאים לסוחר כזה לעשות עסקה כה טפשית?

אלא זהו כוחם של פיתויי עוה"ז וחיי השעה - לבלבל את האדם ולעזור עיניו שלא יראה את המחיר עם כל הידיעה והערכה שיש לו אליו.

כי ביה-ה' צור עולמים, עולם הזה נברא באות ה' - באתא קלילא דלית בה משוואתא (אקדמות), בעוה"ז יש נטייה לקלילות ועצלות, עולם הבא נברא באות י', ה' הוא המחשבה (עי' רש"י שמו"ט א.) אי אפשר להגיע לידי עוה"ב אלא אם חיים עם מחשבה וערכים אמיתיים, ולא להתפעל ממה שנראה טוב לעין בשר ודם, מהו הטוב והתועלת - איזהו חכם הרואה את הנולד.

עשיו נקרא כך מלשון נעשה ונגמר (רש"י עה"ת), אין מחשבה, אין סבלנות, אין חשיבה שכדאי להשקיע ולהשתלם ולהרוויח לאחר זמן, ומאידך יעקב אבינו נקרא כך על שם 'עקב' - הסוף, עם זה שהיה 'איש תם' ומשוקע במה שהיה עסוק באותו עת (וכמ"ש רש"י עה"פ תמים תהיה - אל תחקור אחר העתידות), אבל השקעת וערך והתעסקות ההווה היה לפי ערך העתיד, י- עקב, י' על שם מחשבת העתיד, וכן ארז"ל: לא כאברהם שקראו הר, ולא כיצחק שקראו שדה, אלא כיעקב שקראו בית, יעקב אבינו בימיו כבר ראה וחי את בית המקדש העומד על ההר והשדה, וכל עיסוקו היה לבנות העתיד. (עי' ג"כ סוף פסוקים, יעקב אבינו עקיבא עם עוד תנאים ראו שועל יוצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין ור"ע מצחק וכו', רבי עקיבא - על שם העתיד, ראה ושמח כבר עם הגאולה).

בלימוד התורה בכלל, ודף היומי בפרט, לא מרגישים תמיד המתקנות והעריבות של חיי שעה, ולכן לפעמים יש רפיון מסוים. למדנו (סוטה כ.) שבן עזאי סובר שחייב אדם ללמד תורה לבתו, אך רבי יהושע חולק, שרוצה אשה בקב ותיפלות מט' קבין ופרישות, פרש"י (כ"א): 'לפיכך אין טוב שתלמוד תורה, ופירש החפץ חיים את דבריו, שהתורה לא תהא חביבה עליה, שהתורה מלמדת לאדם למעט התיפלות וכו' (ליקוטי הלכות), דבר נורא! תנאי בלימוד התורה הוא שתהא התורה חביבה על הלומד!

עלינו לעורר את עצמינו לחשיבות התורה ולדעת גדולת ערכה בזה ובבא, עם קצת מחשבה קדומה לפני הלימוד - במחשבה קדימה על העתיד, יהיה לנו כח להתגבר ולהתחזק ולחבב לימוד התורה.

עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון

שבת קודש פרשת ויצא - ט' כסליו תשע"ז

דף כ"ז ע"א

נשא אשה מעוברת ומינקת חבירו - לרבי מאיר: אינה שותה ואינה נוטלת כתובה, שאינה ראויה לקיימה, שקנסוהו חכמים שיוציאנה ולא יחזירנה עולמית. לחכמים: שותה, שסוברים שלא קנסוהו לעולם, אלא יכול להפרישה ולהחזירה אחר כ"ד חודש ללידת הולד.

בחור שנשא עקרה וזקנה ואין לו אשה ובנים - לת"ק: לא שותות ולא נוטלות כתובה, שאינן ראויות לו לאישות. לרבי אלעזר: שותות, שיכול לישא אחרת ולפרות ולרבות ממנה.

מקנא לארוסתו ולשומרת יבם שלו, שאם נסתרה משכנסה - שותה או לא נוטלת כתובה.

מעוברת ומינקת עצמו, או שותה - אף שנהרג הולד, או לא נוטלת כתובה.

איילונית - לרבי שמעון בן אלעזר: אינה שותה ואינה נוטלת כתובה, שנאמר 'ונזרעה זרע' - מי שדרכה להזריע, וכן סובר רב נחמן. לחכמים: או שותה או לא נוטלת כתובה, והאמור 'ונקתה ונזרעה זרע' - לרבי עקיבא: שאם הייתה עקרה נפקדת, לרבי ישמעאל: אם כן יסתרו העקרות, אלא שאם ילדה בצער - יולדת בריחה, נקבות - יולדת זכרים, קצרים - יולדת ארוכים, שחורים - יולדת לבנים.

אשת ממזר או נתין - או שותה או לא נוטלת כתובה, ואין אומרים שלא נעשה שלום ביניהם כדי שלא יפרו וירבו פסולים.

אשת גר ועבד משוחרר - או שותה או לא נוטלת כתובה, שאף שנאמר 'דבר אל בני ישראל, נתרבו מ'אומרת'.

אשת כהן שותה ומותרת לבעלה, ואין אומרים שפרשת סוטה נאמרה רק באשת ישראל, כיון שנאמר בה 'והיא לא נתפשה', ומשמע שמדובר באשה שאילו נאנסה מותרת לבעלה, ואשת כהן שנאנסה אסורה.

חידוש המשנה שאשת כהן ששתתה מותרת לבעלה - היינו באופן שנתנונו אבריה חוץ מהמעיים והירכיים, שאין אומרים שהוא משום שנאנסה, ואסורה לכהן.

אשת סריס שותה - שאכן אינו בר זריעה אך בר שכיבה הוא (והיינו בסריס חמה שמוותר לקיים אשתו, אבל לא בסריס אדם שחייב להוציאה משום 'לא יבא פצוע דכא' רש"י), ואין ממעטים אותה מהאמור 'מבלעדי אישך', שהפסוק בא לומר שצריך שתקדם שכיבת בעל לבעול.

דף כ"ז ע"ב

קינא לה מאחד מכל העריות ונסתרה - הרי זה קינוי, ונאסרת עליו, ושותה, ואף שנאמר בפרשה פעמיים 'ונטמאה' ללמד שנאסרת על הבעל ועל הבעול, אין אומרים שהפרשה אינה נוהגת בבעול שממילא אסורה עליו - שאין כוונת הפסוק למעט קרובים, אלא לאסרה על הבעול אם לא הייתה קרובה לו.

אין מקנין ע"י קטן, שנאמר 'ושכב איש אותה' - 'איש' ולא קטן.

השחוף - שבשרו נשחף וכלה ויבש ואין בו כח, מקנין על ידו, אף שנאמר 'ושכב איש אותה שכבת זרע'. וכן פוסל בביאתו בת כהן ואשת כהן מתרומה, אם הוא

סיכומי התוספות

א. ואף אם קינא לה כשהיא מעוברת, וכבר ילדה או הפילה, אינה שותה. ירושלמי.

ב. אבל אם היו לו בנים מאשה אחרת, אף אם מתו בין קינוי לסתירה - שותה, שכבר הייתה ראויה לשתייה. ירושלמי.

ג. לתוס': ממתנינים שתלד, שהרי בחייבת מיתת ב"ד יש דרשה מיוחדת שאין ממתנינים שתלד. אלא החידוש הוא שאף שמעוברת חבירו אינה שותה אף אחר שתלד, כפי שמיעטו בספרי מפסוק, מעוברת עצמו שותה לאחר שתלד.

ד. שנמסר למשה בסניי רק לדרוש מהפסוק לאסור אשת כהן שנאנסה על בעלה, ולא למעטה מפרשת סוטה.

ה. צ"ע מגין שמי שנסתרס ע"י שתית כוס עיקרין וכדו' אסור בקהל.

מהפסולים המחללים את האשה, אף שנאמר 'ולא יחלל זרעו' והוא אין לו זרע.

'שכבת זרע' האמור בסוטה בא למעט: לרב ששת - שלא כדרכה. לרבא - דרך אברים, שלא נאמר שכיון שקינוי תלוי בקפידת הבעל, לכן כל שמקפיד אף שאינו אלא דבר פריצות הרי זה קינוי. לאביי - למעט העראה.

מקנין על ידי עכו"ם, אף שדורשים מכפילות 'ונטמאה' לאסור על הבעל ובין כך אסורה עליו. ופוסל לתרומה בביאתו, אף שנאמר 'ובת כהן כי תהיה לאיש זר' ומשמע רק ביאה שיש בה הויית קידושין פוסלת - שנאמר 'ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה... ושבח אל בית אביה כנעוריה מלחם אביה' - דווקא ביאה שיש בה אלמנות וגירושין (שיש לו בה קידושין) לא פסלה בביאתו וחוזרת לתרומה.

אין מקנין ע"י בהמה - שאינה נעשית זונה בביאתה, שנאמר 'לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב... תועבת ה' גם שניהם', אבל אתנן כלב ומחיר זונה מותרים, שנאמר 'שניהם' - ולא ארבעה, הרי שאין זנות לבהמה.

יום ראשון פרשת וישלח - י' כסליו תשע"ו

דף כ"ז ע"א

מי שאינו מוצא זיווג אלא או 'דומה' - שנדברת בפי כל על גיאופיה, או 'בת דומה' - לשמואל: ישא דומה, שבאה מטיפה כשרה, ולא ישא בת דומה, שמא באה מטיפה פסולה. לרבי יוחנן: ישא בת דומה, שהיא בחזקת כשרות, כיון שרוב בעילות אחר הבעל, ואל ישא דומה, שאינה בחזקת כשרות ואסורה לו. והלכה כרבי יוחנן.

איבעיא: פרוצה ביותר, האם תולין רוב בעילותיה בבעלה ובניה בחזקת כשרים. והיינו לסוברים שמתעברת סמוך לטבילתה, והספק האם אפשר לשומרה אז, אבל לסוברים שמתעברת סמוך לוסתה אין בניה בחזקת כשרות, שאין הבעל יודע וסתה ואינו יכול לשומרה¹.

'איש איש כי תשטה אשתו', 'איש איש' - לרבות אשת חרש ושוטה ושעמום ושהלך בעלה למדינת הים וחבש בבית האסורים, שב"ד מקנין לאשתו. לת"ק - להפסידן כתובתן ולא להשקות², שנאמר 'והביא האיש את אשתו', ואף בעלה לא ישקנה בקינוי זה לכשיצא מבית האסורין, שצריך 'וקינא... והביא'. לרבי יוסי - לכשיצא בעלה מבית האסורים ישקנה, שאין צריך 'וקינא... והביא' באותו אדם.

'אשר תשטה אשה תחת אישה' - להקיש איש לאשה ואשה לאיש, שאם היא סומא אינה שותה, כשם שאם הוא סומא אינו משקה - שנאמר 'ונעלם מעיני אישה'. ואם הוא חוגר או גידם אינו משקה, כשם שאם היא חוגרת וגידמת אינה שותה - שנאמר 'העמיד הכהן את האשה לפני ה' ונתן על כפיה'. ואם הוא אילם אינו משקה, כשם שאם היא אילמת אינה שותה - שנאמר 'ואמרה האשה אמן אמן'.

הדרן עלך ארוסה

דף כ"ז ע"ב

פרק חמישי - כשם שהמים

כשם שהמים בודקים אותה כך בודקים אותו - שנאמר 'ובאו' ו'באו'. כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבעל - לרבי עקיבא וזכריה בן הקצב: שדורשים וי"ו יתירה של 'ונטמאה'. לרבי: שנאמר פעמים 'ונטמאה'.

נאמר בשרצים: 'וכלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו כל אשר בתוכו יטמא' - דרש רבי עקיבא: נאמר 'טמא' (ולא 'טמא'), שמשמעותו שגם מטמא אחרים, ולמדנו שכך שנפלה לכלי חרס ראשון ונעשית שני, מטמאה אוכלים אחרים להיות שלישי, ואף בחולין.

סיכומי התוספות

ו. והיינו כשאין אמה לפנינו לשאלה, אבל אם היא לפנינו ואומרת שנתעברה מכשר, נאמנת. ז. והיינו דווקא כשהקול שיצא עליה פסק.

ה. וכן יש להסתפק לשיטה זו - ביש לה ווסת קבוע. לכו"ע יכולה להתעבר גם בזמנים אחרים, אלא נחלקו אימתי רוב עיבורים. ט. עיקר הפסוק נצרך לאסרה על הבעל ועל הבעל ע"י קינוי וסתירה של ב"ד, שכתובה אינה אלא מדרבנן.

י. והרי זה לאו הבא מכלל עשה (ולכן אין בה מלקות, כיון שאינו לאו), ואפילו אם היא טהורה הרי הוא נענש בב"ד של מעלה אם בא עליה, כמו על חייבי עשה.

יא. ואף שבנזיר ועושה פסח אונס כרצון, ואעפ"כ בספק טומאת תהום אין ספק כודאי - שם הלכה למשה מסיני היא, ואין ללמוד לשאר מקומות.

יב. וכל שיש שם ג' בני אדם נחשב לרה"ר. אמנם ורק אם הדבר שנפל בו הספק היה יכול להיות גלוי לרבים, הרי זה נחשב כספק ברה"ר, ולכן בג' נשים השוכבות במיטה, וספק ממי יצא דם, הרי זה ספק ברה"ר וכולן טמאות.

יג. במסכת חולין וע"ז מבואר שנמסרה הלכה ללמוד מסוטה שספק טומאה ברה"ר טהור, ואף שבלא זה יש לטהר משום שמעמידים בחזקת טהרה - הוצרך ללמדנו שלא נאמר 'שסתירה' האמורה בסוטה לאו דווקא, וכל ספק טומאה טמא, ואף ברשות הרבים.

נאמר 'ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפיים באמה', ונאמר 'מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב' - לרבי עקיבא (שדרש בו ביום שנתמנה רבי אלעזר בן עזריה לנשיאות): אלף אמה מגרש ללויים, ואלפיים שנאמרו כאן לא נאמרו אלא לענין תחום שבת. לרבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי: הכל ללויים, אלף אמה מגרש, ועוד אלף לשדות וכרמים.

'אז ישיר משה ובני ישראל... ויאמרו לאמור' - שהיו ישראל עונים אחרי משה, לת"ק - כקוראים את ההלל (שענו אחריו ראשי פרקים), לרבי נחמיה - כקוראים שמע (שענו אחריו ואמרו יחד עמו כל השירה).

איוב - לרבי יהושע בן הורקנוס: עבד הקב"ה מאהבה, שנאמר 'הן יקטלני לא איחל' - ונדרש 'לו איחל', שהרי נאמר 'עד אגוע לא אסיר תומתי ממני'. לרבן יוחנן בן זכאי: עבד מיראה, שנאמר 'איש תם וישר ירא אלוקים וסור מרע'.

יום שני פרשת וישלח - י"א כסליו תשע"ו

דף כ"ח ע"א

מה ששינוי 'כשם שהמים בודקין אותה כך המים בודקין אותו' - היינו הבעל, לרבי עקיבא ורבי זכריה בן הקצב: נלמד מריבוי וי"ו של 'ובאו'. לרבי: שאחר שכבר נאמר 'וצבתה בטנה ונפלה יריכה' נאמר 'לצבות בטן ולנפיל ירך' והיינו של בועל, שאין לומר שהכתוב בא ללמד רק שהכהן מודיע לה שהמים בודקים הבטן תחילה - שאם כן היה צריך לכתוב 'בטנה ו'יריכה'.

'ונקה האיש מעון והאשה היא תשא את עונה' - רק בזמן שהאיש מנוקה מעון (שלא בא עליה משנסתרה) המים בודקים את אשתו.

נאמר ג' פעמים 'ונטמאה' - אסורה לבעל ולבעל ולתרומה, שאפילו היא בת כהן ובעלה כהן נפסלה מן התרומה.

לרבי ישמעאל: סוטה נפסלה לכהונה מקל וחומר - מה גרושה בת כהן שמתרת לתרומה אסורה לכהונה, סוטה שאסורה בתרומה כל שכן שאסורה לכהונה (ולהלך דף כ"ט תובא שיטת רבי עקיבא).

'קנא את אשתו והיא נטמאה' - משמע ודאי נטמאה, 'או עבר עליו רוח קנאה והיא לא נטמאה' - משמע ודאי לא נטמאה, שספק כודאי, שכל שלא השקה אותה אסורה כודאי³.

דף כ"ח ע"ב

למדים מסוטה: סוטה ספק טומאה ברשות היחיד בדבר שיש בו דעת לישראל אם נטמאת - וספיקו טמא, אף כל ספק טומאה ברשות היחיד שיש בו דעת לישראל - ספיקו טמא. וכגון ספק אם נגע שרץ באדם, או בטהרות בשעה שהיה אדם עסוק בהן, שיש בו דעת לישראל. וקל וחומר הוא מסוטה, שהרי סוטה לא עשה בה שוגג כמזיד ואונס כרצון, כל שכן בטומאת שרץ ששוגג כמזיד ואונס כרצון⁴.

ספק טומאה ברשות הרבים ביש בו דעת לישראל, ובאין בו דעת לישראל בין ברשות-הרבים ובין ברשות-היחיד - ספיקו טהור⁵, שלמדים מסוטה שדווקא ברשות-היחיד ויש בו דעת לישראל ספיקו טמא⁶.

יום שלישי פרשת וישלח - י"ב כסליו תשע"ו

דף כ"ט ע"א

ביאור הברייתא שרבי עקיבא דרש מה שנאמר בפרשת סוטה ג' פעמים 'נטמאה' - א' לבעל, וא' לבעל, וא' לתרומה, ורבי ישמעאל אמר ק"ו, ומה גרושה שמתרת לתרומה אסורה לכהונה זו שאסורה לתרומה אינו דין שאסורה לכהונה: רבי עקיבא דרש וי"ו של 'ונטמאה' וממילא יש ד' דרשות - ב' 'נטמאה' והשלישי 'ונטמאה'

שיש בו ב' דרשות (גוף הפסוק והוי"ו) - א' לבעל, וא' לבועל, וא' לתרומה, וא' לכהונה. רבי ישמעאל לא דרש וי"ו, ודרש איסור לכהונה מק"ו, שמסתבר לדרוש איסורה בתרומה מ'נטמאה' (ולא שהפסוק בא לאסרה בכהונה, ולא נאסור אותה בתרומה) - שהוא דומה לאיסורה לבעל ולבועל שכולם בחיי הבעל, משא"כ איסורה לכהונה הוא רק לאחר מיתתו. ורבי עקיבא לא סבר סברא זו, ולכן הוצרך לד' דרשות לאסרה בכל אלו, או שגם הוא מודה שאפשר ללמוד איסורה לכהונה בקל וחומר, אלא שלפעמים טורח הכתוב לפרש דבר הנלמד בקל וחומר.

'והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל' - רק ודאי טמא לא יאכל, אבל ספק יאכל. ובהמשך נאמר: 'והבשר כל טהור יאכל בשר' - רק ודאי טהור יאכל בשר, אבל ספק לא יאכל - אדם שיש בו דעת לישראל ספיקו טמא, ובשר שאין בו דעת לישראל ספיקו טהור. ונצרכו שני הלימודים, מפסוקים אלו ומסוטה - מסוטה למדים שגם זה שיש בו דעת לישראל אינו טמא בספק אלא ברשות היחיד, אבל ברשות הרבים ספקו טהור. ומפסוקים אלו למדים שדי בכך שהנטמא יש בו דעת לישראל לטמא ספקו, ואין צריך שיהא גם המטמא בר דעת לישראל (כמו בסוטה שהבועל והאשה שניהם יש בהם דעת).

רבן יוחנן בן זכאי לא היה לו מקרא מפורש ששני עושה שלישי בתרומה, אלא למדו בצד השוה - מה אדם שנגע בשרץ (שלא נעשה אב הטומאה) והוא טבול יום מותר בחולין ופוסל בתרומה, ככר שני שפסול בחולין אינו דין שיעשה שלישי בתרומה. ואף שיש לדחות: שונה אדם טבול יום שיש במינו אב הטומאה, מה שאין כן ככר שאין במינו אב הטומאה - כלי חרס ראשון יוכיח, שאין במינו אב הטומאה ומטמא את התרומה. מה לכלי חרס שמטמא באוירו - טבול יום יוכיח. ואמר רבי יוחנן בן זכאי שדור אחרון עתיד לטהרו, שיפרוך - מה להצד השוה שיש בהן צד חמור. ורבן יוחנן בן זכאי סובר ש'צד חמור' אינה פירכא, כיון שאין חומר שבשניהם שוה.

בקודש - שני עושה שלישי מן התורה, שנאמר בבשר שלמים 'והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל' - והיינו אף אם נגע בשני שנקרא טמא, שהרי בכלי חרס שנטמא משרץ והוא ראשון נאמר 'כל אשר בתוכו יטמא'.

דף כ"ט ע"ב

בקודש - שלישי פוסל ועושה רביעי מקל וחומר - מה מחוסר כיפורים שמותר בתרומה פוסל בקודש, שלישי שפסול בתרומה (כנלמד לעיל מטבול יום) אינו דין שיעשה רביעי בקודש.

טבול יום עשו בו מעלה לקודש - לאבא שאול: שנחשב כראשון, ומטמא אוכל קודש הנוגע בו להיות שני, ועושה שלישי, והשלישי פוסל הרביעי. לרבי מאיר: הרי הוא כשני, שפוסל התרומה להיות כשלישי, והשלישי פוסל את הקודש. לחכמים: כשם שתרומה הנוגעת בו, הרי היא שלישי, ואינה פוסלת תרומה אחרת הנוגעת בה, כך תרומה וקודש הנוגעים בו אינם פוסלים קודש אחר.

רבי יוחנן השיב על קל וחומר של רבי יוסי (ששלישי שפסול בתרומה אינו דין שיעשה רביעי בקודש) - משיטת חכמים הסוברים שטבול יום פוסל תרומה ואין התרומה פוסלת קודש אחר, ובהכרח רבי יוסי סובר כשיטתם, שאילו סבר כאבא שאול שתרומה שנעשית שלישי ע"י נגיעה באוכל שנעשה שני ע"י נגיעה בטבול יום פוסלת קודש, היה יכול ללמוד משם בק"ו, שמה אוכל שנטמא מכח טבול יום שמותר בחולין, עושה רביעי בקודש, שלישי בתרומה שנטמא משני שאסור בחולין בודאי יפסול קודש.

יום רביעי פרשת וישלח - י"ג כסליו תשע"ו

דף ל' ע"א

רבי עקיבא דרש במשנה לעיל ששני עושה שלישי בחולין, ואמר רב שיש להוכיח מדברי חמשה תנאים, שחולקים וסוברים שאינו עושה - רבי מאיר (וכן חכמים החולקים עליו), רבי יוסי, רבי יהושע, רבי אלעזר, רבי אליעזר.

כל הטעון ביאת מים מדברי סופרים - לרבי מאיר: מטמא את הקודש להיות שלישי, ואותו שלישי יעשה רביעי בקודש, ופוסל את התרומה, ומותר בחולין ומעשר. לחכמים: אסור באכילת מעשר,

סיכומי התוספות

ומותר בחולין. הרי שסוברים רבי מאיר וחכמים החולקים עליו שאין שני מטמא חולין.

רבי יוסי דרש לעיל שתרומה נטמאת משני בקל וחומר מכך ששני טמא בחולין, ומכך שתרומה נעשית שלישי דרש בקל וחומר שקודש נעשה רביעי, ואילו סובר שחולין נעשים שלישי, היה לו לדרוש בקל וחומר שתרומה נעשית רביעי, וקודש נעשה חמישי. אלא בהכרח שסובר שאין שלישי בחולין.

האוכל חצי פרס אוכלים טמאים - לרבי אליעזר: אכל ראשון - נעשה גופו ראשון לטומאה מדרבנן, אכל שני - נעשה שני, שלישי - נעשה שלישי. לרבי יהושע: אכל ראשון או שני - נעשה שני, אכל שלישי - נעשה שני לענין קודש. וסיים רבי יהושע שזה שייך רק בחולין שנעשו על טהרת תרומה והרי הם שלישי, ומוכח שסובר שבסתם חולין לא שייך שלישי.

לרבי אלעזר ראשון של חולין ושל תרומה ושל קודש שוים - שלענין קודש מטמא שניים ופוסל עוד אחד (רביעי), לענין תרומה מטמא אחד ופוסל עוד אחד (שלישי), ובחולין פוסל אחד. (והתנא שחולק עליו סובר שקודש נטמא עד רביעי רק מכח ראשון של קודש, ולא של תרומה וחולין). הרי שדעת רבי אלעזר שאין חולין נעשה שלישי.

שתי עיסות אחת טהורה ואחת טמאה - לרבי אליעזר: נוטל כדי חלה מעיסה הטהורה, ונותן קצת מהעיסה הטהורה בין שתי העיסות, כדי ליטול מן המוקף. לגירסא במשנה - דווקא פחות מכביצה יניח ביניהם, לברייתא - אף כביצה. וחכמים אוסרים להפריש מזו על זו. טעם מחלוקתם: להזהר אמינא - נחלקו אם שני עושה שלישי בחולין, ומדובר שהעיסה היא ראשון לטומאה, רבי אליעזר סובר שאינו עושה, ולכן אף אם תטמא העיסה שביניהם ותעשה שני לא תטמא את העיסה הטהורה (אמנם לגירסא במשנה אסר להניח כביצה - א. שיש למעט בטומאת חולין. ב. שמא תגע בה החלה ותעשה שלישי, אך פחות מכביצה אין מטמאה אוכלים אחרים), וחכמים סברו שני עושה שלישי בחולין, ואם תטמא האמצעית ותגע בעיסה הטהורה תטמא אותה. למסקנא - לדעת הכל אין שני עושה שלישי בחולין, ונחלקו: א. בחולין הטבולים לחלה, האם דינם כחלה ושני עושה שלישי, או כחולין סתם. ב. האם מותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל - ולגרום טומאה למה שמניח באמצע, או לא.

דף ל' ע"ב

'מדורתם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפיים באמה' - לרבי עקיבא: משום תחום שבת. לרבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי: שדות וכרמים לערי הלויים, שסובר תחום שבת הוא רק מדרבנן."

בשעה שעלו ישראל מן הים נתנו עיניהם לומר שירה, ונאמר 'ויאמרו לאמור' היינו שענו ישראל אחר משה. לרבי עקיבא: על כל אמירה ענו את תחילת השירה 'אשירה לה' - משה אמר 'אשירה לה', והם ענו אחריו 'אשירה לה', אמר 'כי גאה גאה', והם ענו אחריו 'אשירה לה'. לרבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי: ענו אחריו כל דבר שאמר. לרבי נחמיה: משה פתח בשירה, וכולם אמרו יחד עמו¹⁰.

פיצד אמרו שירה: לרבי יוסי הגלילי - עולל מוטל על ברכי אמו, ותינוק יונק משדי אמו, כיון שראו את השכינה, עולל הגביה צווארו, ותינוק שמט דד מפיו, ואמרו: 'זה קלי ואנוהו', שנאמר 'מפי עוללים ויונקים יסדת עוז'¹¹. לרבי מאיר - אפילו עוברים שבמעיי אמהם אמרו שירה, שנאמר 'במקהלות ברכו אלוקים, ה' ממקור ישראל'. ונעשה להם נס שנעשה כרס אמהם כאספקלריא המאירה, וראו.

יום חמישי פרשת וישלח - י"ד כסליו תשע"ו

דף ל"א ע"א

נאמר באיוב 'הן יקטלני לא איחל', והדבר שקול אם הכוונה כמו כל 'לא' הכתוב באל"ף - שעבד מיראה, או הכוונה כמו 'לו' - שעבד מאהבה, שיש 'לא' באל"ף שהכוונה כ'לו' בו"ו, כגון 'בכל צרתם לא צר', שהכוונה 'לו', כאמור בהמשך 'ומלאך פניו הושיעם'.

נאמר באיוב 'ירא אלוקים' - לרבי מאיר: גם באברהם נאמר 'ירא אלוקים', והכוונה מאהבה, כנאמר 'זרע אברהם אוהבי' (ודלא כרבן יוחנן בן זכאי לעיל כ"ז: שאיוב עבד מיראה).

גדול העושה מאהבה - שזכותו מגינה על אלפיים דור, מהעושה

י. בתוס' ציינו שבמסכת עירובין התבאר מקורות אחרים מן התורה לאיסור יציאה חוץ לתחום.

טו. ובתוספתא נאמר בשמו: משה פתח כל פסוק וישראל סיימהו, כגון, משה אמר: אז ישיר משה, וישראל אמרו: אשירה לה'.

טז. גם הוא מודה שגם העוברים אמרו שירה כדלהלן, אלא בא לדרוש כיצד אמרו העוללים והתינוקות.

מיראה - שזכותו מגינה רק על אלף דור.

תלמידו של רבא חלם הפסוק 'מה רב טובך אשר צפנת ליראיך', ותלמיד אחר חלם הפסוק 'וישמחו כל חוסי בך לעולם ירננו ויעלצו בך אוהבי שמך', ואמר להם רבא: שניכם צדיקים גמורים, אלא השני עובד ה' מאהבה והראשון מיראה.

הדרן עלך כשם שהמים

פרק שישי - מי שקינא

מי שקינא לאשתו - לרבי אליעזר: אין צריך עדות גמורה שנסתרה אח"כ, אלא אפילו עבד ושפחה נאמנים, ואם אינו רוצה להשקותה יוציא ויתן כתובה. לרבי יהושע צריך עדות לסתירה, אכן אם נושאים ונותנים בה מוזרות בלבנה ומדברים בפריצותה - מכוער הדבר, ותצא (ויתן כתובה), שאין המים בודקים אותה.¹

עד אחד נאמן שנטמאת כשנסתרה אחר קינאי (לרבי אליעזר אף בלא עדי סתירה, ולרבי יהושע דוקא בעדי סתירה), ואפילו עבד ושפחה, ואף לפוסלה מכתובתה - שנאמר 'ועד אין בה' והיינו שאין ב' עדים רק אחד, וכוונת הפסוק לאסרה, כנאמר 'והיא לא נתפשה'.

חמותה ובת חמותה וצרתה ויבמתה ובת בעלה - נאמנות שלא תשתה, אך לא להפסידה כתובתה, הואיל ושונאות אותה.

דף ל"א ע"ב

לרבי יהושע לקינאי וסתירה צריך שני עדים (ולרבי אליעזר אמנם לסתירה א"צ שני עדים, אך לקינאי צריך), ואין למדים מטומאה שעד אחד נאמן אף שאוסרה איסור עולם, וק"ו סתירה (וקינאי) שאין אוסרה איסור עולם - שנאמר בטומאה 'ועד אין בה' - בה עד אחד נאמן, ולא בקינאי וסתירה.

עד טומאה בלא קינאי וסתירה אינו נאמן - שנאמר 'כי מצא בה ערות דבר', ולמדים גזרה שוה 'דבר' מהאמור בדיני ממונות 'על פי שנים עדים יקום דבר'.

עד אומר נטמאת ועד אומר לא נטמאת - לרבי יצחק לא הייתה שותה, כיון שהאמינה תורה עד אחד בטומאה הרי הוא כשניים, ואין עד אחד יכול להכחישו.² לרבי חייא: אם כבר העיד עד טומאה ויצא, הרי הוא כשניים ואין עד אחד הבא אחריו יכול להכחישו, אבל אם באו בבית אחת, והיינו שבא השני תוך כדי דיבור של עדות הראשון - נתבטלו דבריו של הראשון מיד, והרי היא שותה.³

לרבי נחמיה כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הלך אחר רוב דעות, ללשון א' - פסולים וכשרים שוים בה. ללשון ב' - דווקא בעדים פסולים כן הוא, אבל אם עד כשר מעיד שנטמאת, אפילו מאה נשים מעידות שלא נטמאת הרי הם כעד אחד, ואם באו כאחת - הרי זה ספק ושותה, ואם באו לאחר שהעיד הראשון - אין מקבלים עדותן, ואינה שותה. ואם העידו שני פסולים שנטמאת, ועד כשר שלא נטמאת הרי זה ספק ושותה.

שנינו במשנה: א. עד אומר נטמאת ושנים מעידים כנגדו: לא ראתי שנטמאת - שותה. ב. שנים אומרים נטמאת ואחד אומר לא נטמאת - אינה שותה. ללשון א' בדעת רבי נחמיה: אף שהאחד כשר והשניים פסולים, בציור א' הם עושים ספק ושותה. בציור ב' אף שהשניים פסולים הולכים אחריהם והרי היא ודאי טמאה ואינה שותה. ללשון ב': מדובר שכולם פסולים, והחידוש בציור ב' שאף לקולא - לפוטרה משתיה, הולכים אחר רוב דעות.

הדרן עלך מי שקינא

יום שישי פרשת וישלח - ט"ז כסליו תשע"ו

דף ל"ב

פרק שביעי - אלו נאמריין

פרשת סוטה אומר לה הכהן בכל לשון, שנאמר 'ואמר אל האשה'

סיכומי התוספות

- משמע דברים הנכנסים בלבה, והיינו בלשון שהיא מכירה, ולא רק בלשון הקודש.⁴ ואומר לה: א. על מה היא שותה - על פריצות דקינאי וסתירה. ב. במה שותה - בכלי מאוס, במקידה של חרס. ג. מי הביאה לידי טומאה - שחוק וקלות ראש. ד. ומלמדים אותה שהמים בודקים רק על זנות במזיד וברצון, שלא להוציא לעז על מים המרים אם נטמאת באונס או שוגג ולא נבדקה, שלא תאמר אילו נטמאתי מזידה גם כן לא הייתי נבדקת.

ידידי מעשר - נאמר בכל לשון, שלמדים 'אמירה' 'אמירה' מסוטה, ואין למדים מאמירת הלויים שהייתה בלשון הקודש - שלמדים 'אמירה' מ'אמירה' לחוד, ולא מ'עניה' ו'אמירה'.

קריאת שמע - לחכמים: נאמרת בכל לשון, שנאמר 'שמע' בכל לשון שאתה שומע, והאמור 'זהו' היינו שלא יקרא למפרע. לרבי: ככתבה בלשון הקודש, שנאמר 'זהו' - בהייתן, ו'שמע' היינו שצריך להשמיע לאזניו מה שמוציא מפיו, ו'זהו הדברים' - שלא יקרא למפרע.⁵

תפילה, ברכת המזון, שבועת העדות ופקדון - נאמרים בכל לשון.⁶ מקרא ביכורים וחליצה - למדים 'עניה' ו'אמירה' מ'עניה' ו'אמירה' שבלויים, שנאמרים דווקא בלשון הקודש. לרבי יהודה המקור שחליצה בלשון הקודש הוא מהנאמר 'וענתה ואמרה ככה' - עד שתאמר בלשון הזה.

ברכות וקלות של הלויים בהר גריזים והר עיבל, ברכת כהנים, ברכת כהן גדול ביום הכיפורים, פרשת המלך בהקהל, אמירת זקנים בעגלה ערופה, ודיבור משוח מלחמה אל העם בצאתם למלחמה - בלשון הקודש.

כשעברו ישראל את הירדן ובאו אל הר גריזים ועיבל שבשומרון שבצד שכם אצל אלוני מורה - ששה שבטים עלו לראש הר גריזים, וששה לראש הר עיבל, הכהנים הקיפו הארון למטה, הלויים הקיפו את הכהנים, הפכו הלויים פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בכרכה: 'ברוך האיש אשר לא יעשה פסל וגו', אלו ואלו עוגנין אמון, הפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה: 'ארור האיש אשר יעשה פסל וגו', אלו ואלו עוגנין אמון, עד שגמרו ברכות וקלות. הביאו אבנים, בנו מזבח וסדו אותו בסיד, וכתבו עליו את כל התורה בשבעים לשון, נטלו האבנים, ולנו בגלגל, ושם הקימו האבנים.

שבחו יאמר בקול נמוך - שבידו מעשרות אומר 'לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי' ולא נאמר שם 'וענית'. צרות שעברו עליו אומרם בקול רם - שצריך להודיע צערו לרבים שיבקשו עליו רחמים, שבפרשת ביכורים שאומרים 'ארמי עובד אבי' נאמר 'וענית' - בקול רם.

תקנו תפילה בלחש - שלא לבייש עובדי עבירה המתוודים בתפילתם, שהרי לא חלק הכתוב בין מקום שחיתת חטאת לעולה כדי שלא לבייש החוטא, ואף שדם חטאת למעלה ועולה למטה - רק הכהן יודע, והגם שחטאת נקבה ועולה זכר - מכוסה באליה, ואם הביא שער שאין לו זנב - בייש את עצמו, ושער ע"ז שבא דווקא נקבה - הטיל עליו הכתוב שיתבייש שתהא לו כפרה מעונש גדול כזה.

שבת קודש פרשת וישלח - ט"ז כסליו תשע"ו

דף ל"ג ע"א

אם נאמרה כל התורה לקרות בבית הכנסת בכל לשון או דווקא בלשון הקודש,⁷ אינו תלוי במחלוקת רבי וחכמים אם קריאת שמע נאמרת בלשון הקודש או בכל לשון - שגם לרבי שדרש מ'זהו' שנאמרת רק בלשון הקודש אין ראייה שכל התורה נאמרת בכל לשון, שנצרך 'זהו' שלא נאמר שאומרים ק"ש בכל לשון משום שנאמר 'שמע' שמשמעותו בכל לשון. וחכמים שהוצרכו ללמוד מ'שמע' שנקראת בכל לשון היינו כדי שלא נדרוש מ'זהו' שדווקא בלשון הקודש.

תפילה - כיון שבקשת רחמים היא, יתפלל בלשון שיועד לכוון בה לבו. ודווקא בציבור - שאין צריך שישייעוהו מלאכי השרת, שאין הקב"ה

י. תוספות הביאו גירסא אחרת שאין מדובר שיש עד שנסתרה, אלא שאחר שקינא לה שמע עליה מעוף הפורח דבר פריצות, וסובר רבי יהושע שמצוה עליו לגרשה (ולבית שמאי חובה), כיון שיש רגלים לדבר ע"י הקינאי, ורבי אליעזר סובר שרק אם נתפרסם פריצותה מצוה לגרשה.

יח. ודוקא כאן כיון שיש רגלים לדבר, אבל בעגלה ערופה אף שאם בא ע"א להעיד מי הרג אין עורפים, אם הכחישו עד אחר - עורפים. וכן אין דין עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה בעידי טומאה, מפני שרגלים לדבר. ירושלמי.

יט. לתוס': כל שלא הורו ב"ד על פי עדותו של ראשון, יכול השני להכחישו, ורק אחר שהורו ב"ד על פיו הרי הוא כשניים.

כ. ולכן דווקא בלשון שהיא מכירה, ולא למדיית בלשון פרסי וכדו'.

כא. מבואר שחוב קריאת שמע הוא מדאורייתא, וכן מבואר בעוד מקומות בש"ס, וצ"ע ממקומות אחרים בש"ס שמשמע שאין החיוב אלא מדרבנן.

כב. וכן הלל, וקידוש, וברכת פירות והמצות, ולא פירט אלא את אלו שנאמרים דווקא בלשון שמבין, אבל אלו נאמרים אפילו בלשון שאינו מבין.

כג. ר"ח: פשוט שניתנה למשה בלשון הקודש, והשאלה היא האם אפשר להעתיקה בלשון אחר, ואם אי אפשר גם אין לקוראה בלשון אחר ממה שכתובה, שהרי זה כקורא

מואס בתפילתם של רבים, אבל יחיד כיון שצריך סיוע ממלאכי השרת, לא יתפלל בארמית, שאינם מכירים הלשון ואין נזקקים לו.

יוחנן כהן גדול ושמועון הצדיק שמעו בת קול מבית קודש הקדשים בלשון ארמי, כיון שבת קול באה להשמיע לציבור - הממונה על כך יודע בשבעים לשון, או שהיה זה גבריאל המכיר בשבעים לשון, כמו שמצינו שלימדו ליוסף.

ברכת המזון נאמרת בכל לשון - שנאמר 'וברכת את ה' אלוקיך, ולא קבע הכתוב באיזו לשון לברך.

שבועת העדות ופקדון נאמרת בכל לשון, ולא דווקא בלשון הקודש כשבועת הר גריזים ועיבל¹² - שנאמר בשבועת העדות 'ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה' - בכל לשון שהיא שומעת, ולמדים שבועת הפקדון בגזירה שוה 'תחטא' מ'תחטא' האמור בשבועת העדות¹³.

מקרא ביכורים, חליצה, וברכות וקללות שבהר גריזים ועיבל נאמרים בלשון הקודש - שנאמר 'וענו הלויים ואמרו... קול רם', ודורשים מהאמור במתן תורה 'משה ידבר והאלוקים יענו בקול'¹⁴, ומתן תורה היה בלשון הקודש, ולמדים 'עניה' ו'אמירה' שבביכורים ובחליצה מלויים.

דף ל"ג ע"ב

רבי יהודה דרש שפרשת חליצה נאמרת בלשון הקודש מהאמור 'ככה', שמשמעו לעיכובא, וחכמים סוברים שכיון שנאמר 'ככה יעשה' דורשים שכל שהוא מעשה מעכב כגון חליצה ורקיקה, ורבי יהודה דורש מיתור 'כך' 'ככה'¹⁵, שגם האמירה בלשון הקודש מעכבת¹⁶. וגזירה שוה 'עניה' ו'אמירה' דורש להיפך - שכשם שחליצה בלשון הקודש, כך גם פרשת הלויים, שאינו דורש מ'קול רם' האמור בקבלת התורה שלא קיבל גזירה שוה זו מרבו.

'הלא המה בעבר הירדן אחרי דרך מבוא השמש בארץ הכנעני היושב בערבה מול הגלגל אצל אלוני מורה' - לרבי יהודה: ישראל היו אז במזרח של הירדן, ואמר להם משה שההרים במערב הירדן ואילך הרבה רחוק מן הירדן וממבוא השמש שהוא צד מזרח (ואחרי שסנחריב בלבל העולם יושבים שם כתיים), מול וסמוך לגלגל, אצל אלוני מורה שהוא שכם, שלמדים מגזירה שוה 'אלון מורה' האמור באברהם שהוא שכם. לרבי אליעזר: הלא המה מעבר הירדן היינו סמוך לירדן שנאמר 'והיה בעברכם את הירדן', שמשמע בו ביוםכט, אחרי דרך מבוא השמש היינו סמוך לירדן, שנאמר 'והיה בעברכם את הירדן' שמשמע בו ביום, אחרי דרך מבוא השמש היינו רחוק ממקום שהחמה שוקעת, שההרים הם רחוקים מצד מערב, ומה שכתוב 'ארץ כנעני' אף שהארץ חיוי היא, ומה שכתוב 'היושב בערבה' הגם שבין הרים וגבעות הם יושבים, ומה שכתוב 'מול הגלגל' אף שהם רחוקים מן הגלגל - לא בא הכתוב אלא להראות להן דרך לכבוש הארץ, שילכו דרך כבושה וישוב דרך ארץ הכנעני שהיא ערבה ואל יקיפו סמוך לשפת הירדן דרך ארץ החיוי שהיא הרים וגבעות.

יום שעברו את הירדן ארון לא נסע ע"י בני קהת ואחרי שני דגלים בככל יום, אלא נסע תחילה, וע"י כהנים.

יום ראשון פרשת וישב - י"ז כסליו תשע"ז

דף ל"ד ע"א

בג' מקומות נשאו כהנים את הארון - כשעברו את הירדן, כשסיבכו את יריחו, כשהחזירוהו למקומו במקדש שבנה שלמה¹⁷.

סיכומי התוספות

בעל פה.

פא. לתוספות: שלא נלמד 'קול' האמור בשבועת העדות, מ'קול' האמור במתן תורה.

פב. לא נצרכה גזירה שוה לכך, אלא הובאה כאן אגב שנצרכה ללמד שמדובר בתביעת ממון, שאף בלא גזירה שוה יש ללמוד 'מעילה' מ'מעילה' האמור בסוטה שהיא בכל לשון.

פג. כלומר 'עניה' ו'קול', ולכן אין למדים מ'קול' לחוד שבשבועת הפקדון, שנאמרת בכל לשון.

פד. בכל מקום סובר רבי יהודה שמקרא נדרש רק לפניו, ו'כך' מלמד שמה שאמור לפניו - קריאה - מעכבת, ו'ככה' מלמד שגם האמור לאחרי - מעשה - מעכב.

פה. וחולק על המבואר ביבמות שרבותיו רבי אליעזר ורבי עקיבא סוברים שהאמירה אינה מעכבת כלל, אלא סובר שלא אמרו זאת, אלא אמירה מעכבת ואף לשון הקודש מעכבת.

פז. ובירושלמי אמרו שהברכות והקללות נאמרו אחר ז' שנים של כיבוש וז' שנים שחילקו הארץ.

פח. ומה שנאמר בדברי הימים 'וישאו הלויים' - א. זה אחד מהמקומות שנקראו הכהנים לויים. ב. הכהנים נטלוהו ונתנוהו ללויים שנשאוהו עד ההיכל, ושם מסרום לכהנים שהם החזירוהו למקומו.

פא. והיו נגדשים למעלה מהענגנים, שהרי מהארץ עד הענגנים יש ג' פרסאות (י"ב מיל). ובירושלמי: לרב לוי: נגדשו עד לבו של הרקיע. וי"א עד בבל.

פב. בירושלמי אמר שהזיהרם שם לקבל עליהם את הנסתרות.

פג. לר"ח: שני מוטות, ובשני קצותיו של כל מוט היה מוט קצר הנשאו ע"י שני אנשים.

פד. אף שוודאי מים קלים יותר במרוצתם, היינו כשהם יורדים, אבל כשהם נגדשים ועולים הרי הם שוים לקלות אדם.

פה. ואף שמבואר בברכות שאין המתים יודעים בצרותיהם של החיים - כשמתפלל על קבריהם מודיעים להם תפילתו.

כיון שנטבלו רגלי כהנים במי הירדן חזרו המים לאחוריהם ויעמדו, המים היורדים מלמעלה קמו נד אחד, לרבי יהודה גובהן של מים י"ב מיל על י"ב מיל כנגד מחנה ישראל, לרבי אלעזר בר"ש היו המים נגדשים ועולין כיפין ע"ג כיפין יתר מג' מאות מיל¹⁸, עד שראו אותם כל מלכי מזרח ומערב.

עודם בירדן אמר להם יהושע: דעו על מה אתם עוברים את הירדן - על מנת שתורישו את יושבי הארץ מפניכם, אם אתם עושים כן מוטב, ואם לאו באים מים ושוטפים אותי ואתכם¹⁹. עוד אמר שם: הרימו לכם איש אחד מתוך הירדן איש אבן אחת על שכמו למספר בני שבטי ישראל, להקימו תחת רגלי הכהנים, למען תהיה זאת אות בקרבכם וגו' - סימן לבנים שעברו אבות את הירדן. ועוד י"ב אבנים מתחת מצב רגלי הכהנים והעברתם אותם עמכם והנחתם אותם במלון אשר תלינו בו הלילה, והם האבנים שהקימו בהר עיבל ובנו המזבח וקבלום וקבעום בגלגל.

כל אחד מאותן אבנים שקלה מ' סאה, ומשא שאדם עצמו מגביהו על כתפו הוא שלישי ממה שאחרים טוענים עליו, מכאן למדים שהאשכול שנשאו ח' המרגלים [שנאמר 'וישאוהו במוט (שכל מוט נישא ע"י שני אנשים) בשנים' - שני מוטות, והיינו ע"י שני מוטות הנישאים ע"י ד' אנשים, ומתחתם באלכסון עוד שני מוטות הנישאים ע"י ד' אנשים²⁰] היה מאתיים סאה.

ח' מרגלים - נשאו אשכול, אחד - רימון, ואחד - תאנה. יהושע וכלב לא נשאו - א. שהיו חשובים. ב. שכל כוונת המרגלים היתה להראות שכשם שפירותיה משונים כך יושביה.

דף ל"ד ע"ב

טעם מחלוקת רבי יהודה ורבי אלעזר בר"ש אם מי הירדן גבהו י"ב מיל או ג' מאות מיל - נחלקו רבי אמי ורבי יצחק נפחא, אם משום לרבי יהודה כדרך חנייתם עברו בני ישראל, שהוא י"ב מיל, ולרבי אלעזר בר"ש בזה אחר זה עברו, כיון ששהו הרבה לעבור המים היורדים עלו יותר ויותר, או שלכל הדעות דרך חנייתם עברו, ונחלקו אם אדם קל לרוץ כמו מים²¹, או שהמים קלים הרבה מן האדם.

'שלא לך אנשים' - מדעתך, שאילו הקב"ה ציוה, כלום היה אומר לו לעשות דבר שסופו לבא לידי תקלה. וכן אמר משה 'ויטב בעיני הדבר' - בעיני, ולא בעיניו של מקום.

אותם ששאלו תחילה שישלחו מרגלים נתכוונו לבושתה של ארץ ישראל - שנאמר 'ויחפרו לנו' - לשון בושת.

'ואלה שמותם' - רבי יצחק אמר: מסורת אבותינו בידינו שמרגלים נקראו על שם מעשיהם, סתור בן מיכאל - שסתר והכחיש מעשיו של הקב"ה, ועשה (שונאו של) הקב"ה מן וחלש. נחבי בן ופסי - שהחביא דבריו של הקב"ה ולא אמרם כמו שהם, ופסע ודילג על מידותיו של הקב"ה, שלא אמרם כאשר הם.

'זיעלו בנגב ויבא עד חברון, ולא יבאו' - שפירש כלב מעצת מרגלים ונשתטח על קברי אבות, אמר להם: אבותי, בקשו עלי רחמים שאנצל מעצת מרגלים²².

משה ביקש רחמים על יהושע, שנאמר 'ויקרא משה ליהושע בן נון יהושע' - י-ה יושיעך מעצת מרגלים.

'ושם אחימזן ששי ותלמי ילידי הענק': אחימזן - מיומן וגיבור שבאחיו, ששי - שמשים את הארץ כשחתות, שמקום רגליו מעמיק בארץ, תלמי - שמשים את הארץ תלמים. ילידי הענק - שמעניקים חמה

בקומתם, שנראה כאילו צווארם נוקב ועונק בנקב שהחמה יוצאה בו. אחימן - בנה ענת, ששי - בנה אלש, תלמי - בנה תלבוש. 'והברון שבע שנים נבנתה' - שהיתה מבונה על אחד משבעה בצוען, ואין מעולה בכל הארצות יותר מארץ מצרים, ואין מעולה בכל ארץ מצרים יותר מצוען, ואין לך טרשים בכל ארץ ישראל כחברון, שהניחוה לבית הקברות, ואע"פ היתה חברון מבונה אחד משבעה מצוען.

יום שני פרשת וישב - י"ח כסליו תשע"ו

דף ל"ה ע"א

'וילכו ויבאו' - מקיש ביאת המרגלים להליכתם, מה ביאתם בעצה רעה אף בהליכתם נתכוונו להוציא דיבה.

המרגלים אמרו בתחילה: 'באנו אל הארץ אשר שלחתנו, וגם זבת חלב ודבש היא' - שכל לשון הרע שאין בו דבר אמת בתחילתו אין מתקיים בסופו, שלא יאמינוהו.

יהושע רצה לדבר, ושיתקו אותו באמרים: מי שראשו קטוע (שאינו לו בנים ליטול חלק בארץ) הוא ידבר בפנינו?

'ויהס כלב את העם אל משה, ויאמר עלה נעלה וירשנו אותה' - ששיתקם בדברים כאילו עומד לדבר בגנות משה, ואמר: וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם? ושיתקו. אמר: הוציאנו ממצרים, וקרע לנו את הים, והאכילנו את המן, אם יאמר עשו סולמות ועלו לרקיע לא נשמע לו?

כי חזק הוא ממנו - כביכול מהקב"ה, אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם.

ארץ אוכלת יושביה היא - בכל מקום שבאו מת אחד מן החשובים שלהם, כדי שיהיו טרודים, או שאיוב מת והיו כולם טרודים בהספדו. אמר הקב"ה: אני חשבתיה לטובה, והם חשבו לרעה.

'ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם' - היו מברים אבליהם תחת ארזים, והמרגלים יראו מפניהם ועלו וישבו באילנות, ושמעו שאומרים שרואים באילנות אנשים דומים לנמלים.

'ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא' - ערב תשעה באב היה, אמר הקב"ה: הם בכו בכיה של חנם, אני אקבע להם בכיה לדורות.

'ויאמרו כל העדה לרגום אותם באבנים' - 'אותם' היינו גם כבוד ה' שנראה באהל מועד - שזרקו אבנים כלפי מעלה.

'וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במגפה' - במגפה מיוחדת מידה כנגד מידה¹, שנשתרבב לשונם ונפל על טבורם, והיו תולעים יוצאות מלשונם ונכנסות בטבורם, ומטבורם נכנסות בלשונם. או שמתו באסכרה.

כיון שעלה האחרון שבישראל מן הירדן - חזרו מים למקומם.

ארון נושא את נושאי ועבר הירדן - שנאמר 'יהי כאשר תם כל העם לעבור, ויעבור ארון ה' והכהנים לפני העם', ועל זה נענש עוזא כששלח ידו לאחוז הארון, שאמר לו הקב"ה: עוזא, נושאי נשא, עצמו לא כל שכן.

'ויחר אף ה' בעוזא ויכהו שם על השל' - או על ששגג לאחוז בארון, או שעשה צרכיו לפניו.

'וימת שם עם ארון האלוקים' - עוזא בא לעוה"ב, כשם שהארון קיים לעולם, שהרי נגנז.

'ויחר לדוד על אשר פרץ ה' פרץ בעוזא' - מכך שלא נאמר 'ויחר אף' למדים שהכוונה שנשתנו פניו כחררה.

נענש דוד שמת עוזא על ידו - מפני שקרא לדברי תורה 'זמירות', אמר לו הקב"ה: לדברי תורה שכתוב בהן 'התעייף עיניך בו ואיננו' (שם מסיח דעת מהם - איננו), אתה קורא 'זמירות', הריני מכשילך בדבר שאפילו תינקות של בית רבן יודעים, שלא נתן להם משה עגלות לקהת כי היו ממונים לישא כלי הקודש, ודוד נשא הארון בעגלה.

'ויך באנשי בית שמש כי ראו בארון ה' - או משום שלא בטלו ממלאכתם לכבודו, או משום שאמרו: מי הכעיסך כשכעסת ומעתה

מי מפייסך.

דף ל"ה ע"ב

'ויך בעם שבעים איש חמשים אלף איש' - נחלקו אם שבעים איש שכל אחד שקול כחמשים אלף, או חמשים אלף שכל אחד שקול כשבעים חברי הסנהדרין.

'ויהי כי צעדו נושאי ארון ה' ששה צעדים ויזבח שור ומריא', ונאמר 'שבעה פרים ושבעה אלילים' - נחלקו אם על כל פסיעה ופסיעה שור ומריא, ועל כל שש פסיעות ז' פרים וז' אלילים, או על כל שש פסיעות שור ומריא, ועל כל ששה סדרים של שש פסיעות ז' פרים וז' אלילים, שאם לא כן מילאת כל ארץ ישראל במות.

נאמר 'ויבואו עד גורן כידון' ונאמר 'ויבואו עד גורן נכון' - בתחילה כשבא ארון שם נעשה כ'כידון', שנהרג עוזא, ולבסוף ו' חדשים שנתברך בית עובד ששהה הארון שם נעשה 'נכון'.

ג' מיני אבנים היו - א' הקים משה בארץ מואב, וכתב עליהם את כל התורה, אבנים שהקים יהושע בתוך הירדן (תחת מצב רגלי הכהנים לזכרון להיות סימן לבנים שעברו אבות את הירדן. רש"י ל"ד.), י"ב אבנים שלקחו ע"פ יהושע מתוך הירדן ובנו מהם מזבח בהר עיבל, קיפלום והביאום לגלגל וקבעום שם.

כתיבת התורה על המזבח בהר עיבל - לרבי יהודה: כתבו על האבנים, ואח"כ סדו אותן בסיד, והקב"ה נתן בינה יתירה לאומות וקילפו הסיד והעתיקום, ועל דבר זה נחתם גזר דינם לבאר שחת - שהיה להם ללמוד ולא למדו². לרבי שמעון: כתבוהו על הסיד, וכתבו למטה: 'למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות...' להודיע לז' אומות היושבים חוץ מגבולי ארץ ישראל שלא נצטוו להחרים אלא אותם שבתוך גבולם כדי שלא ילמדו אותנו מעשיהם המקולקלים, אבל היושבים חוצה לה אם אתם חוזרים בתשובה מקבלים אתכם, שסובר שלא נצטוינו ב'לא תחיה כל נשמה' על כנענים שבחוץ לארץ³.

יום שלישי פרשת וישב - י"ט כסליו תשע"ו

דף ל"ו ע"א

ניסים שנעשו ביום שעברו הירדן: עברו את הירדן, באו להר גריזים ועיבל שהם רחוקים יותר מס' מיל, אין כל בריה יכולה לעמוד בפניהם, כל העומד בפניהם מיד מתקלקל ברעי. אחר שעברו: הביאו אבנים, ובנו מזבח, וסדו אותו בסיד, וכתבו על האבנים כל התורה בע' לשון, והעלו עולות ושלמים, ואכלו ושתו, ושמוחו, קללו, קילפו הסיד מהאבנים, ובאו ולנו בגלגל.

'תפול עליהם אימתה ופחד עד יעבור עמך ה' - זו ביאה ראשונה בימי יהושע, 'עד יעבור עם זו קנית' - זו ביאה שניה בימי עזרא, שראויים היו לעלות בזרוע ולא יהיו משתעבדים למלכות, אלא שגרם החטא.

צרעה - לריש לקיש: עמדה על שפת הירדן ולא עברה אותו, וזרקה מרה וסימאה עיניהם מלמעלה, וסירסה אותם מלמטה. לרב פפא: שתיים היו, של משה לא עברה, של יהושע עברה.

בחלוקת שמות השבטים על אבני האפוד נאמר: 'ששה שמותם על האבן האחת, ואת שמות הששה הנותרים על האבן השנית כתולדותם' - לת"ק: ו' השבטים שעל האבן הראשונה לא נסדרו כסדר לידתם, שיהודה היה קודם. לרבי חנינא בן גמליאל: היו כתובים כמו שכתובים בתחילת ספר שמות, ו'כתולדותם' היינו כמו שקראם יעקב אבינו. לרב כהנא: נסדרו כחלוקת השבטים על הר גריזים והר עיבל, ודחו דבריו מדברי התנאים הנ"ל.

דף ל"ו ע"ב

'וכל ישראל... עומדים מזה ומזה... חציו אל מול הר גריזים והחציו אל מול הר עיבל' - לרב כהנא: 'החציו' היינו כמו שהם במקום אחר (וכשיטתו היינו כמו שהיו באבני האפוד), לשאר התנאים: היינו משום שחציו שבהר גריזים מרובה אע"פ ששם היו עומדים שבט לוי וזקני כהונה ולויה היו עם הארון בין שני ההרים - מפני ששבט יוסף שהיו מרובים היו עמהם.

'ויאמר אליהם (לשבט יוסף) יהושע, עם רב אתה עלה לך היערה' - שלא תשלוט בכם עין הרע. אמרו לו: זרע יוסף אין שולטת בהם עין רעה, שנאמר 'בן פורת יוסף בן פורת עלי עין' - עולי עין, שעולים על

סיכומי התוספות

1. שדרש 'רעה במגפה'.

2. ואף שבמתן תורה כבר החזיר הקב"ה התורה על כל האומות ולא קיבלוה, זה חמור יותר אחר שכבר היתה בידם ולא רצו ללמוד.

3. לה. היינו לאחר שהתחילו ישראל במלחמה ראשונה, אבל כנעניים שחזרו בתשובה קודם המלחמה, מקבלים אותם לדעת הכל, ולכן קיבלו את רחב. ועוד יש לומר שמה שקיבלוה היה עפ"י הדיבור.

העין ואין העין עולה עליהם, או שנאמר 'זידגו לרוב בקרב הארץ' - כדגים שבים שהמים מכסים עליהם ואין העין שולטת בהם.

חמשים אותיות היו על האבני האפוד - שהיה כתוב 'בנימין' מלא, שנאמר 'כתולדותם' - כמו שקראו יעקב.

יוסף קידש שם שמים בסתר - הוסיפו עליו אות אחת משמו של הקב"ה, יהודה שקידש שם שמים בפרהסיא על הים - נקרא כולו על שם הקב"ה.

'ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו' - נחלקו אם מלאכתו ממש, או צרכיו^ט.

'ואין איש מאנשי הבית' - יום חגם היה, והלכו כולן לבית ע"ז, והיא אמרה חולה אני ונשארה בבית.

'ותתפשהו בבגדו' - נראתה דמות דיוקנו של אביו בחלון^י, אמר לו: עתידים אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם, רצונך שימחה שמך מביניהם ותקרא 'רועה זונות'?

'ותשב באיתן קשתו' - שבה קשתו לאיתנו. 'ויפוזו זרועי ידיו' - נעץ ידיו בקרקע, ויצא ש"ז מבין ציפורני ידיו.

'מידי אביר יעקב' - שגרם לו שיחקק על אבני אפוד, 'משם רועה אבן ישראל' - משם זכה ונעשה רועה ישראל.

'אלה תולדות יעקב יוסף' - שהיה ראוי לצאת ממנו י"ב שבטים כדרך שיצאו מיעקב אביו, אלא שיצאה ש"ז מבין ציפורני ידיו.

אותם עשרה שנפחתו מיוסף יצאו מבנימין, ונקראו על שמו של יוסף, בלע - שנבלע בין האומות, בכר - בכור לאמו, אשבל - ששבאו א-ל, גרא - שגר באכסניות בארץ נכריה, נעמן - שנעים ביותר, אחי - אחי הוא, ראש - ראשי היא, מפים - שהיה פיו כפי יעקב אביו בהלכות שקיבל בשם ועבר, חפים - הוא לא ראה חופתי ואני לא ראיתי חופתו, ארד - שירד לבין אומות העולם, או שפניו דומים לוורד.

אמרו איצטגניני פרעה: עבד שלקחו רבו בעשרים כסף תמשילהו עלינו, אמר להם: גינוני מלכות בחכמה גבורה ויפוי ראיתי בו. אמרו לו: אם כן יהא יודע ע' לשון. בא גבריאיל ללמדו, ולא הצליח ללמדו עד שהוסיף לו אות אחת משמו של הקב"ה, שנאמר 'עדות ביהוסף שמו, שפת לא ידעתי אשמע', למחר כל לשון שדיבר עמו פרעה ידע, חוץ מלשון הקודש שלא ידעה פרעה, ביקש מיוסף שילמדו ולא לימדו, השביע ליוסף שלא יגלה שאינו מכירה, וכאשר אמר יוסף 'אבי השביעני...' אמר לו פרעה: השאל לחכמים שיתירו לך, אמר יוסף: אשאל גם על השבועה שהשבעת אותי^{יא}. אמר לו פרעה נגד רצונו: 'עלה וקבור את אביך כאשר השביעך'.

יום רביעי פרשת וישב - כ' כסליו תשע"ו

דף ל"ז ע"א

כשעמדו ישראל על הים - לרבי מאיר: השבטים היו מנצחים זה עם זה, כל אחד אמר 'אני יורד לים תחילה', קפץ שבטו של בנימין, והיו שרי יהודה רוגמים אותם, לפיכך זכה בנימין שקודש הקדשים בחלקו. לרבי יהודה: כל אחד אמר 'אין אני יורד תחילה', קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחילה. היה משה מאריך בתפילה, אמר לו הקב"ה: ידידי תובעים ביים ואתה מאריך בתפילה לפני, 'זכר אל בני ישראל ויסעו... ואתה הרם את מטך', לפיכך נתקדש יהודה למשול בישראל.

בברכות וקללות שבהר גריזים והר עיבל, שבט לוי נזכר בתורה בין העומדים על הר גריזים, ובספר יהושע נאמר שעמדו למטה ליד הארון - לרבי אליעזר בן יעקב: זקני כהונה ולויה למטה, והשאר למעלה. לרבי יאשיה: כל לוי הראוי לשרת (לשאת הארון, והיינו מבין ל' עד בן נ') למטה, והשאר למעלה^{יב}. לרבי: בין ישראל ובין הלויים עמדו למטה ולא על ההר, הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה, כלפי הר עיבל ופתחו בקללה, ו'על הר גריזים' ו'על הר עיבל' היינו בסמוך. (וכן בלבונה שעל השולחן נאמר 'על המערכת', והיינו

בסמוך, וכמו שבפרוכת נאמר 'וסכות על הארון' והיינו בסמוך).

דף ל"ז ע"ב

כל הברכות והקללות שנאמרו בהר גריזים ועיבל בכלל על כל המצוות - שנאמר 'ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת', 'ארור אשר לא יקים...'. וכן נאמרה ברכה וקללה בפרט על כל מצוה ומצוה, נמצא שעל כל מצוה יש ד' בריתות, ובכל מצוה יש ד' מצוות - ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ונמצאו ט"ז בריתות על כל מצוה. וכשנאמרו כל המצוות למשה בסיני ובערבות מואב כולם ניתנו בבריתות בברכות וקללות, נמצא שאין לך מצוה שכתובה בתורה שלא נכרתו עליה מ"ח בריתות. רבי שמעון מוציא הר גריזים ועיבל שלא אמר יהושע עליהם כל התורה, ובמקומם הכניס לחשבון מ"ח בריתות מה שלימדו הקב"ה ומשה כל התורה אחר הקמת המשכן, שסבר כרבי עקיבא שכללות ופרטות של כל המצוות נאמרו בסיני ונשנו באהל מועד ונשתלשו בערבות מואב, ות"ק שלא חישוב אהל מועד לכלל כל המצוות - סבר כרבי ישמעאל שכללות נאמרו בסיני ופרטות באהל מועד^{יג}.

לרבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו בשיטת רבי שמעון כל מצוה נכרתו עליה מ"ח בריתות של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים - שכל אחד נעשה ערב על כל אחיו שישמרו את המצוות, נמצא שכל אחד ערב על מ"ח בריתות של כל אחד ואחד. לרבי בשיטת רבי שמעון: כל אחד נעשה גם ערב על ערבות חבירו, נמצא שכל אחד קיבל עליו גם בריתות של שישים ריבוא עבור ערבות שנתערבו אחיו על חבריהם.

כל פרשת הר גריזים ועיבל לא נאמרה אלא בנואף ונואפת - שהרי נאמר 'ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה', וכי כופר בעיקר די בארור, אלא זה הבא על אשת איש והוליד ממזר, ומתוך שאסור לבא בקהל הולך בין העכו"ם, וארור אביו ואמו של זה שגרמו לכך, וכן יש לפרש שאר הקללות.

'ונתת את הברכה על הר גריזים ואת הקללה...' - להקדים ברכה לקללה, ולהקיש ברכה לקללה, מה קללה - בלויים, וקול רם, ולשון הקודש, ובכלל ובפרט, ואלו ואלו עונין אמן - אף ברכה.

יום חמישי פרשת וישב - כ"א כסליו תשע"ו

דף ל"ח ע"א

ברכת כהנים במדינה אומר אותה בג' ברכות - שהציבור עונים אמן אחר כל ברכה, ובמקדש בברכה אחת - שאין עונים אמן במקדש.

במקדש אומר את השם ככתבו, שנאמר 'כה תברכו... ושמו את שמי' - המיוחד לי, אבל במדינה אומר בכינוי^{יד}, שלמדים 'ושמו את שמי' מהאמור 'לשום את שמו שם' והיינו בבית הבחירה. לרבי יאשיה: שנאמר 'בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך', שפירוש הכתוב הוא 'כל מקום אשר אבוא אליך וברכתך', והיינו בבית הבחירה^{יז}, שם 'אזכיר את שמי'.

ברכת כהנים בנשיאות כפים - שלמדים 'כה תברכו' מהאמור 'וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם'. (לרבי יונתן: אם נלמד משם יש ללמוד גם שרק כהן גדול ובראש חודש ובעבודת ציבור). לרבי נתן: נאמר 'לעמוד לשרת... הוא ובניו כל הימים' - מה הוא (אהרן) בנשיאות כפים, אף בניו כן, כל הימים^{יח}, והוקשה ברכה לשירות - שנאמר 'לשרת ולברך בשמו'.

נשיאת כפים במדינה כפיהם כנגד כתפיהם, ובמקדש, שמברכים העם בשם המפורש - על גבי ראשיהם, ושכינה למעלה מקשרי אצבעותיהם, חוץ מכהן גדול שאינו מגביה את ידיו למעלה מן הציץ - מפני שהשם כתוב עליו, לרבי יהודה - אף כהן גדול מגביה ידיו למעלה מן הציץ, שנאמר 'וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם'.

ברכת כהנים בלשון הקודש - שלמדים 'כה תברכו' הנאמר בברכת

סיכומי התוספות

ט. דייקו כן מהאמור 'ויבא הביתה' - לשון ביאה.

מ. דרשו כן מהאמור 'ואין אין מאנשי הבית שם בבית' - דוקא מאנשי הבית לא היה שם, מכלל שאיש אחר שלא מאנשי הבית - חלוק ומופלג מתורת אנשי הבית היה שם, והיינו דמות דיוקנו של אביו. ומהאמור 'ואין... בבית' דרשו שנראתה בחלון ולא בתוך הבית.

מא. אפשר שבאמת אינו יכול להשאל עליה בעל כרחו של פרעה, אף שהוא בפניו, כיון שנדר זאת על דעתו של פרעה, אלא גיזם לו שיכול להשאל.

מב. בירושלמי אמר רבי שמעון: כל הלויים למעלה, וכל הכהנים למטה.

מג. בירושלמי סיימו בשיטת רבי שמעון: אין לך כל דבר ודבר מן התורה שאין כרות עליה תקע"ו בריתות, י"ב בברוך (שמה היינו ברית כנגד כל שבט ושבט), י"ב בארור, י"ב בכלל, י"ב בפרט - הרי מ"ח בריתות, ללמוד וללמד לשמור ולעשות - הרי קצ"ב בריתות, וכן בהר סיני וכן בערבות מואב - הרי תקע"ו בריתות.

מד. כלומר, בקריאת שם הוי"ה והיינו בא' ד' נ' י'. לרבינו הלל: בכינוי, כגון קל, אלוקים.

מה. כלומר, שאני מגלה שכינתי, ולכן משמת שמעון הצדיק ולא זכו לגילוי שכינה נמנעו מלברך בשם המפורש.

מו. והיינו בעבודת התמידים ומוספים.

כהנים מהכתוב בברכת הלויים 'אלה יעמדו לברך את העם'¹⁰⁷, והם בירכו בלשון הקודש. לרבי יהודה: שנאמר 'כה תברכו' - בלשון הזה¹⁰⁸.

ברכת כהנים בעמידה - שלמדים מהאמור בברכת הלויים 'אלה יעמדו', לרבי נתן: שנאמר 'לשרתו ולברך בשמו' - מה משרת בעמידה, שנאמר 'לעמוד לשרת', אף מברך בעמידה¹⁰⁹.

'כה תברכו את בני ישראל' לאו דווקא, אלא גם גרים נשים ועבדים משוחררים, שחזר הכתוב ואמר 'אמור להם'.

ברכת כהנים פנים כנגד פנים, שנאמר 'אמור להם' - כאדם האומר לחבירו. וכן למדים מזה שצריך לברך בקול רם ולא בלחש¹¹⁰.

כשיש ב' כהנים קורא הש"ץ 'כהנים' - שנאמר 'אמור להם', אבל לא לאחד¹¹¹. לרב חסדא - רק כהן ש"ץ קורא 'כהנים', שנאמר 'אמור להם' - אמירה משלהם¹¹², ואין הלכה כמותו.

דף ל"ח ע"ב

הקב"ה מתאוה לברכת כהנים - שנאמר 'ושמו את שמי על בני ישראל, ואני אברכם'.

כל כהן שמברך, מתברך - שנאמר 'ואברכך מברכך'.

כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בג' מצות עשה - 'כה תברכו', 'אמור להם', 'ושמו את שמי'. ואם אינו עולה גם בחגים ומועדים חוששים שמא בן גרושה וחלוצה הוא¹¹³.

כל כהן שלא עקר רגליו לעלות לדוכן קודם שסיים שליח ציבור ברכת 'רצה' - שוב אינו עולה.

אין נותנים לברך ברכת המזון על כוס של ברכה אלא לטוב עין - שונא בצע וגומל חסד בממונו.

אפילו עופות מכירים בצרי עין, ואין אוכלים משלהם.

כל הנהנה מצרי עין - עובר בלאו, לרב נחמן בר יצחק: עובר בשני לאוין.

אין עגלה ערופה באה אלא בשביל צרי העין - שנאמר 'דינו לא שפכו את הדם הזה', שלא בא לדינו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא חבורה שילוהו.

בית הכנסת שכולו כהנים - כולם עולים לדוכן, ומברכים אחיהם שבשדות שאנוסים מלכוא לפני הכהנים. ואם יש שם יותר מעשרה - מקצתם עולים לדוכן, ועשרה עונים אמן.

יום שישי פרשת וישב - כ"ב כסליו תשע"ו

דף ל"ט ע"א

אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים¹¹⁴, ולכן אין מחיצה מפסקת בין ברכת כהנים לישראל¹¹⁵, וכל שכן שאין אדם גבוה מפסיק בין הכהנים לאדם נמוך, וכן התיבה אינה מפסיקה.

הזאת פרה אדומה צריכה כוונה לטהרה, ולכן אם נתכוון להזאה לפניו, והזה על כלים שלאחריו, או נתכוין לאחריו והזה לפניו - הזאתו פסולה. התכוין לפניו והזה על הצדדים שבפניו - הזאתו

כשרה, שהם כפניו. וכן בברכת כהנים - גם העם שבצדדים שלפני הכהנים בכלל הברכה.

כיון שנפתח ספר תורה - אסור לדבר אפילו בדבר הלכה¹¹⁶.

כהן שלא נטל ידיו - לא ישא את כפיו¹¹⁷.

ר' אלעזר בן שמוע אמר שהאריך ימים בזכות שמימי לא עשה בית הכנסת קפנדריא, ולא פסע על ראשי עם קודש, ולא נשא כפיו בלי ברכה.

בשעה שעוקר הכהן רגליו לעלות לדוכן בברכת עבודה, אומר: 'יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו שתהא ברכה זו שציותנו לברך את עמך ישראל לא יהא בה מכשול ועון', ומאריך בה עד שתכלה אמן של הודאה מפי הציבור. קודם ברכת כהנים מברך: 'אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וציונו לברך את עמו ישראל באהבה'. כשגומר ברכתו ומחזיר פניו אומר: 'ריבוננו של עולם, עשינו מה שגזרת עלינו, עשה עמנו מה שהבטחתנו, ותסכים על ידינו, כדכתיב 'אני אברכם', השקיפה ממעון קדשך מן השמים', ומאריך בה עד שתכלה ברכה מפי שליח ציבור, ועוקר רגליו.

דף ל"ט ע"ב

הכהנים פושטים אצבעותיהם כשמברכים, ואין רשאים לכוף קשרי אצבעותיהן עד שיחזרו פניהם מן הציבור.

אין ש"ץ רשאי לקרות 'כהנים' עד שיכלה אמן של ברכת הודאה מפי הציבור, ואין הכהנים רשאים להתחיל בברכה עד שתכלה קריאת 'כהנים' מפי הש"ץ, ואין הציבור רשאים לענות אמן עד שתכלה ברכה מפי הכהנים, ואין הכהנים רשאים להתחיל בברכה אחרת עד שיכלה אמן מפי הציבור¹¹⁸ - דתרי קלי לא משתמעני.

אין הכהנים רשאים להחזיר פניהם מן הציבור עד שיתחיל ש"ץ שים שלום, ואין רשאים לעקור רגליהם ולילך עד שיגמור כל הברכה.

אין הציבור רשאים לענות אמן עד שתכלה ברכת תורה מפי הקורא, ואין הקורא רשאי לקרות עד שיכלה אמן מפי הציבור, ואין המתרגם רשאי להתחיל בתרגום עד שיכלה פסוק מפי הקורא, ואין הקורא רשאי להתחיל בפסוק אחר עד שיכלה תרגום מפי המתרגם - דתרי קלי לא משתמעני.

המפטיר בנביא - צריך שיקרא בתורה תחילה.

אין המפטיר רשאי להפטיר בנביא עד שיגלל ספר תורה - שלא יהיו הגוללים טרודים מלשמוע הפטרה מפי המפטיר.

אין שליח ציבור רשאי להפשיט את התיבה בציבור - שטורח הציבור לעכב שם עם הספר, אלא מוליך הספר לביתו ומניחו, והעם יוצאים אחריו, ואח"כ בא ומפשיט התיבה.

אין הציבור רשאי לצאת עד שינטל ספר תורה ויהא מונח במקומו - שנכון שיצא ספר תורה בפתח תחילה, שנאמר 'אחרי ה' אלוקיכם תלכו', אך אם יש שני פתחים יכול לצאת מפתח אחר שאין ס"ת יוצא דרכו.

סיכומי התוספות

107. ומסתבר ללמוד משם שמפורשים הברכות בתורה - שהיו היפך הקללות, ולא מברכת המזון (שנאמרת בכל לשון) שאין נוסחה מפורש בתורה. מה. וחכמים סוברים שרק 'כה' מלמד עיכוב, ולא 'כה'.

108. כהן שבירך בישיבה צריך לחזור ולברך בעמידה, כשם שלגבי עבודה היושב חילל עבודתו.

109. לחכמים שדרשו גזירה שזה לברכת הלויים ללמד שברכת כהנים בלשון הקודש, יש ללמוד משם גם שתהא בקול רם, והלימוד כאן נצרך רק לרבי יהודה שלא דרש הגזירה שוה.

110. בירושלמי: לרב נחמן בר יצחק - לב' קורא 'כהנים', ולאחד קורא 'כהן'. לרב חסדא - אף לכהן אחד קורא 'כהנים'.

111. בירושלמי נאמר בשמו להיפך, שדווקא ש"ץ ישראל קורא 'כהנים'.

112. אלא אם כן נוטל זרוע לחיים וקביה.

113. היינו שאם יש מניין במקום אחד עם הש"ץ, אף הנמצאים מאחורי מחיצה יוצאים מהש"ץ, אבל אי אפשר לצרף מניין שמחיצה מפרידה ביניהם. ומה שאמרו שמיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים היינו שאין תפילתם מקובלת כמו בזמן שבהמ"ק קיים.

114. ואפילו אינם אנוסים, ועדיפים מאלו העומדים אחורי הכהנים, כיון שעומדים פנים כנגד פנים.

115. ומה שנהר רב ששת שהיה מחזיר פניו ולומד, באומרו: הם בשלהם ואני בשלי - א. כשמחזיר פניו מותר. ב. רב ששת היה סומא ופטור מקריאה משום שדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה, ולכן היה מותר לעסוק בדבר הלכה שהם דברים שבע"פ. ג. יותר מסתבר כפירוש ר"ח, שדוקא רב ששת וכיוצא בו, שתורתו אומנתו, מותר בזה, אלא שהחזיר פניו משום שאין זה דרך ארץ שעוסק בדבר הלכה בפני הציבור שעוסקים בשמיעת התורה. אבל היום נוהגים כרבא, שכיון שנפתח ס"ת אסור לדבר אפילו בדבר הלכה.

116. היינו אפילו נטל ידיו שחרית, שצריך שתהא הנטילה סמוך לברכה, ודלא כמובא ברש"י שדי בכך אם נטל שחרית, והיא הגהה מתלמיד. ושיעור הסמיכות: לא יותר מכדי הילוך כ"ב אמה.

117. כהן שעבד ע"ז וחזר בתשובה - לדעת השאליות: לא ישא את כפיו, שגרוע מזה שהרג את הנפש שאינו נושא כפיו. לרבי גרשום מאור הגולה: נושא כפיו וקורא ראשון בתורה, שכיון שחזר בתשובה חזר לקדושתו.

118. ואין די בכך שרוב הציבור סיימו (כמו בבוצע), כיון שצריכים לשמעם, ותרי קלי לא משתמעני. ואף ששני כהנים מברכים יחדיו ואין אומרים תרי קלי לא מתשמעני, משום שחביבים על שומעם נותנים דעתם לשני הקולות - א. דווקא באותה אמירה אפשר לשמוע, ולא כשהקולות משונים. ב. גם אלו המאריכים באמן צריכים לשמוע הברכה ואינם יכולים לשמוע בעודם אומרים אמן.